

'גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב 'כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה' ובאיוב כתיב 'איש תם וישר ירא אלקים וסר מרע' – היינו רק לענין הצורך בהשתדלותו, וכמאן דאמר שלא היה איוב מישראל ועל כן הוצרך להשתדלות יתרה כדי לזכות ברוח הקדש, שלא כאברהם. (ישראל קדושים' עמ' 55)

'איוב וותרן בממונו היה, מנהגו של עולם נותן חצי פרוטה לחנוני, איוב ויתרה משלו' – ... בדברים גדולים אינה ניכרת המדרגה האמיתית של פנימיות האדם, שכן הרבה התלהבות חיצונית עושה, אבל בדברים קטנים שלכאורה אין להם ערך וחשיבות, דוקא בהם מתגלה פנימיותו של האדם, היא מדרגתו האמיתית.

הלא אנו רואים שאין אדם מקפיד על פחות משהו פרוטה, ואינה נזכרת בחשבונות, אלא אם חזי לאצטרופי. ובכל זאת, דרך הסוחרים לעגל בסוף חשבונם פחות משהו פרוטה לפרוטה, ולא לנכותה מהחשבון. מכאן שחמדת הממון שולטת אפילו במשהו, וכשמגיע הדבר לכלל מעשה, אם לחשב מחצית הפרוטה לחברו או לעצמו, הוא מוסיפה לעצמו.

זה הסבר דברי רז"ל שגדולתו של איוב היתה בזה שהיה מוותר על חצי פרוטה משלו. כן הוא דרך המדות ששולטות אפילו בדברים הקטנים, ודוקא שם מהותו של האדם ניכרת. אלה הם דברי אאמו"ר זצ"ל הנפלאים בחכמת כחות הנפש.

ושינוי בשמות רבה (ג,א): 'אין הקב"ה נותן גדולה לאדם עד שבודקו בדבר קטן, ומובא שם במדרש שבתן הקב"ה את משה ודוד בדברים קטנים, ע"ש. כי בירור המדרגה האמיתית של האדם הוא דוקא בדברים קטנים'. (מכתב מאלהו ח"ג עמ' 108. ויסוד זה מורחב ב'שיעורי דעת' – טלז).

'א"ר שמואל בר רב יצחק: כל הנוטל פרוטה מאיוב – מתברך' – ... היינו, לאשר היתה הברכה שורה בכל אשר לו, לזה כל שנטל ממנו איזה דבר שכבר שרתה עליו ברכת ה' הוא גם כן מתברך. וזה שאמר הכתוב: 'ועבדתם את ה' אלקיכם' הבטיחנו ה' וית' – 'וברך את לחמך גו' והסירותי מחלה מקרבך' – היינו, שהש"י יברך לחמו ומימיו של הצדיק העובד את ה', וכל מי שיאכל ויטעם אצלו כלום, ישלח לו השי"ת מבוקשו הצריך לו, כגון רפואה למי שצריך לרפואה וכדומה, שאר מבוקשים בגשמיות וברוחניות כ"ר אמן'. ('אוהב ישראל' – משפטים)

## דף טז

'יורד ומתעה, ועולה ומרגיז, נוטל רשות ונוטל נשמה... הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות' – ... אשר שאלת בענין הנפש והנשמה ויצר הטוב ויצר הרע. – ידוע תדעו חביבי, כי ה'אנוכי' של האדם היינו הנפש. ה'אנוכי' הזה יש בו מדות טובות ורעות, הרי אלו היצרים הטבעיים, יצר טוב טבעי ויצר רע טבעי.

מלבד זה ברא השי"ת שני מלאכים, האחד אשר ידרוש טובת האדם ומלמדו לטובה, ואח"כ ביום הדין הוא מלמד עליו זכות, והוא יצר הטוב. והשני, הדרוש להרע לאדם, והוא כח הטומאה והחושך הרוחני שבבריאה, כאמור 'יצר אור ובורא חושך' (לא כחושך הגשמי אשר הוא רק מניעת אור השמש, אלא בריאה של חושך רוחני וטומאה, היינו ההסתר שבילתו אי אפשר שיהיה גילוי), והמלאך הזה הוא היצר הרע הוא השטן שמקטרג ביום הדין והוא מלאך המות, כך אמרו חז"ל בגמרא – היינו, שהוא כח הרע הכללי שתוכנו כליון...'. ('מכתב מאלהו' ח"א עמ' 71 – קטע ממכתב פרטי ששלח לשני תלמידים צעירים).

'... ורעבון זה של הרשעים לתאוות, אפילו לאחר מותם ידחפם לחפש אחריהן מקצה העולם ועד

קצוהו, וזהו גדר עונש 'כף הקלע' המוזכר בספרים הקדושים. כי הלא 'הוא שטן, הוא יצה"ר, הוא מה"מ', והסתת היצר הקטרוג ועונש היינו הך, כמו שכתוב ב'צידה לדרך', וכן כתב הגר"ח מוואלאזין, שעונש שמים והחטא – אחד הם, פירוש, שכת הטומאה שנוצר בקרב החוטא ע"י החטא, הוא עצמו הכח המעניש את האדם. (שם ח"ב עמ' 62).

**'אמר ר' לוי: שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו'** – 'ואף על פי שהיא לשם שמים נתכונה, מכל מקום 'סביביו נשערה מאד' (כמ"ש ביבמות קכא:): והוצרכה לסבול עונש בעד שזערתה לפי שעה, ואע"פ שהיה לטובתה באמת בסוף. וכמו הגונב על מנת לשלם תשלומי כפל דאסור. וכל דקדוקיו עם הצדיקים ועם כלל זרע ישראל, הכל הוא כאשר ייסר איש את בנו וגו' – שהוא מצד הרהמנות כרחם אב על בנים, כמו העושה איזה צער לרפואה, וכמו שנאמר 'כי אתכם ידעתי... על כן אפקוד...' ד'ידעתי' מלשון 'מודע לאישה' דרצה לומר: אוהב, 'על כן אפקוד' – בפקידה והשגחה, לא בסילוק ההשגחה...'. (פוקד עקרים עמ' 7. וראה 'שיחות מוסר' להגר"ח שמואלביץ, כד תשל"א)

**'אמר רבא: בקש איוב להפוך קערה על פיה'** – 'פירוש 'קערה' הוא כלי קיבול לאור הש"י, והעולם דומה לקערה כדאיתא בירושלמי (הובא בתוס' ע"י). ו'על פיה' – היינו שאינה כלי קיבול, היינו שהש"י ברא הרע בעולם שיהיה רע, דלא ידע מ'תורה תבלין' – שהבריאה היתה כדי לנצחו על ידי אור הש"י בתורתו'. (מתוך 'ליקוטי מאמרים' לר"צ הכהן, עמ' 205. וראה עוד ב'קול אליהו' על ביטוי זה).

**'מלמד שהיה גזול שדה מיתומים ומשביחה ומחזירה להן'** – כבר עמדו הראשונים, והלא למדו (בב"מ סא:): מן הכתוב לאסור גניבה על מנת להחזיר, או על מנת לשלם תשלומי כפל? וזו לשון המאירי: 'יש עברות שהם נעשות לכוונת מצוה ואעפ"כ לא הותרו, ומה הוא שנאמר דרך שבח על איוב שהיה גזול קרקע של עניים ויתומים ומשביחה ואחר כך מחזירה להם? יראה, שלרוב התפרסם מעלתו, אע"פ שלא היה אומר כן, הכל היו יודעין ממדתו שלא לכוונת גזלה היה, ולא נאמר כאן מלת 'גזול' אלא על צד ההרחבה לפי דעתו...'. והרמ"ה כתב, שלדעת רבא איוב מאומות העולם היה (כדלהלן), ולא נאסרה גניבה ע"מ להחזיר ולשלם כפל (מדרשת יתור הכתוב) אלא לישראל, אבל אצל הגוי, אדרבה, שבח הוא לו. (וכן כיוון לתרץ ב'קובץ שיעורים' כאן. וכתב עוד לחלק בין גניבה לגזילה. וכבר מבואר במק"א אם ילפינן גניבה מגזילה ולהפך). (בוא וראה מעלתם ומעמדם של ישראל-עם-קדוש, שדבר שהוא נחשב מעלה גדולה בצדקה אצל אומות העולם, להשביח שדה יתומים ב'גזילה' כדי שלא ירגישו שהם מקבלים ממנו מתנה, – דבר זה הוא מגונה ו'חטא' אצל ישראל, כי מכל מקום ריח גזל יש כאן. – עפ"י 'שיחות מוסר' להגר"ח שמואלביץ, טו תשל"ב). ויש מי שכתב שכיון שקרקע אינה נגזלת ואין בה 'קניני גניבה', לא שייך בה איסור אלא כשכוונתו לגזול. (אמת ליעקב. וע"ש עוד שיש לחלק בין גונב וממתין שיבואו עדים, (שרק אז משלם כפל) לגונב ע"מ להחזיר מיד. וע' במש"כ בב"ק סא (חוברת כד) – שתי שיטות). וע"ע ב'העמק שאלה' – פרשת נח, ה.

**'בראת צדיקים בראת רשעים'** – אף על פי שאמרו (בנדה טז:): 'צדיק ורשע לא קאמר' (–המלאך, לשאול על הטפה לפני הקב"ה אם יהא צדיק או רשע, כמו ששואל על חכם או טפש וכו') – אלא הכוונה כאן על שתי תכונות באדם – זה שאינו נוטה משורת הדין ימין ושמאל (ה'צדיק') וזה שמטבעו הוא נוטה משורת הדין, ואותו אדם יכול לנטות להרשיע, ויכול לנטות להתחסד. ו'צדיק' ו'חסיד' הם שתי מדרגות באדם בתולדה.

ושני הכוחות מעורבים בכל אחד, רק אינם שווים, באחד זה גובר ובאחד זה גובר. (עפ"י צדקת הצדיק

– ק. וע"ע רס"י לילה – נד, עמ' 148)

**'ברא הקב"ה יצר הרע, ברא לו תורה תבלין'** – 'התורה היא תבלין ליצר הרע, כמו שאמרו ז"ל. ואפילו מי שאין לבו נקי לגמרי בהריגת היצר מכל וכל, אם הוא ממולא בדברי תורה כל צרכו, הרי היצר מתבל להיות דבר הראוי...'. ('צדקת הצדיק' רמ. ועוד האריך בענין זה בהרבה מאד מקומות בספריו, שביטול היצר אינה מטרת העבודה, אלא תיבולו ומיתוקו עד שיהא ראוי להשתמש בו כרצון השי"ת ואז הוא נעשה 'טוב מאד' כדרו"ל, וכמו שאמרו 'מיעוטו יפה'. ושימושו יהא לצורך 'חמידו דאורייתא' כמובא בזה"ק. וע"ע במצוטט בקדושין ל – חוברת י).

**(ע"ב) 'חמש עבירות עבר אותו רשע... וכפר בעיקר, וכפר בתחיית המתים, ושט את הבכורה'** – '...כי מאחר שניכר וגלוי שזה רע, מי יבחר ברע, אבל אז ההתגלות היתה רק ליעקב. ועשו נשאר בתוקף החושך יותר, כי אמר לרע טוב ושם חושך לאור. ואצל עשו היה גם כן זה נחשב לו לאור, מה שעמד לדעת דלית דין ולית דיין ולמה לו בכורה, ואין טוב כי אם אכול ושתה בתענוגים והנאות מורגשות גשמיות בפועל בעולם-הזה. וכדרך אפקורסי זמנינו שבפורקם עול תורה ומצוות מצוארם יתפארו שהגיעו לאור. ועל כן אמר 'מכרה כיום' – בכ"ף הדמיון, וכמו שהוא היום בירור גמור, שאצל עשו היה נחשב בקשת יעקב בכורה שמתעה עצמו בדמיונות לקנות דבר שאין בו ממש. כי לא האמין בקדושה שיש בבכור שאינו מורגש, והוא מקבל דבר ממשי, מאכל ומשתה. ועל כן אמרו שאסף כת של פריצים... ניהוך עליו.... – שהיה זה אצלו לחוכא.

ובאמת לא שייך מכירה בקדושת בכורה, אבל כפי מה שהיה באותו יום הבירור שלקח עשו כל הרע, היה הוא יכול ליקח תמורתו כל הטוב, שממילא היה נפרד מעשו ונשאר יעקב כולו טוב וזה כולו רע, והוא כעין מכירה. וזהו 'כיום'. ובפרק 'חלק' דרשו על פסוק 'וישליכם... כיום' – מה היום מאפיל ומאיר בו, וגם כאן היה מאפיל לעשו ומאיר ליעקב, ועשו חשב להיפך, ולא רצה להונות את יעקב לומר שנותן לו דבר חשוב, כי הוא היה פושט טלפיים לומר טהור אני, והיינו בעניני עולם הזה ובמה שבין אדם לחבירו מראה עצמו לאיש נאמן וטוב, וכדרך כל המתפקדים בני ערב-רב הבאים מסטרא דידיה, ואמר לו האמת שאצלו, כי הולך למות ואין בשאול תענוג, ומה הנאת עולם-הזה יש מהבכורה, ולפי שיעקב עם כל זאת נתרצה לתת לו המאכל תמורתו, מכר לו והיה לשחוק בעיניו, ובחוכא זו נגמר הדבר שחתם הקב"ה על זה, כמו שאמרו במדרש'. ('קדושת השבת' לר"צ הכהן, מאמר ז, עמ' 44).

## דף יז

**'שלשה לא שלט בהן יצר הרע'** – פרשו התוס' שאין הכוונה שלא שלט כלל, שאם כן, לא היו מקבלים שכר, שאין כאן בחירה, אלא כיון שהיו מתאמצין כל כך להתרחק מן העבירה, סיעם הקב"ה מכאן ואילך שלא שלט בהם היצר הרע. (סיימו התוס' בדבר טוב, ולכן הפכו את סדר הדיבורים). יש מי שפרש הדברים, על דרך שכתב הרמב"ם (תשובה ו) שלעיתים ומענישים את המרבה להרשיע, בנטילת הבחירה ממנו, כענין חיזוק לב פרעה. ואף כאן, במידה טובה, ניתן להתקרב כל כך אל השי"ת עד שתהא מסולקת ממנו הבחירה להרשיע. (ברכת אברהם). (וכיסוד הזה יש ב'שפת אמת' (ריש האינו ובכ"מ).

וכן האריך בזה ב'משך חכמה' על משה רבינו שהגיע למדרגה זו, ולכן נאמר בו 'וגם בך יאמינו לעולם', לפי שנתקדש כמלאכים ושוב לא יחטא. וצריך לומר שהוא פרש בדרך אחרת את האמור כאן, שהרי כאן מנו את האבות ולא את משה. ואפשר שלא ניטלה מהם הבחירה לגמרי אלא כענין הבחירה שהיתה לאדם הראשון קודם החטא, כבחירה שכלית בין אמת לשקר, ללא משיכה לרע. וזהו 'לא שלט בהן יצר הרע', שהיצר היה חיצוני מהם, כענין הנחש הקדמוני. וכן מדויק לשון הכתוב 'ולבי חלל בקרבי' וע' לשון רש"י).